

BISERICA ȘI ȘCOALA

REVISTĂ BISERICĂSCĂ-CULTURALĂ

ORGAN OFICIAL AL EPARHIEI ORTODOXE ROMÂNE A ARAD

APARE DUMINECA
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
ARAD, STR. EMINESCU 18

DIRECTOR :

Icon. Stavr. Dr. GH. CIUHANDU

ABONAMENT
Pentru 1 An
Pentru 6 luni

După sărbătoare

de Pr. Gh. Perva

„Iar după ce s'au dus magii...”
(Mat. 2, 13.)

Iar după ce au încetat cântările îngerilor, a început plângerea, tânguirea și „glasul în Rama”.

Așa viu, după bucurii — și întristări. Bucuria mare fu aceea, că se născu Mântuitorul lumii. Mărirea Cerului se înfrățise cu pacea pământului. Regii îngenunchaseră, în rând, cu păstorii. Știința, nu se arătase mândră, alături de simplitate. Smirna și aurul, nu-ș bătu joc de darul celor umili. Cu un cuvânt, toate se anunțaseră bune, când, iată, Familia sfântă trebuia să opuce drumu pribegiei.

Iar după ce s-au dus magii înțelegători și mărtimoși, au apărut Irozii semănători de ucideri.

Bunătatea, când la ființa undeva în lumea aceasta, nu se presupune neavenită. Și, vai! ce sacrilegiu! Aceasta e de obiceiul soarta a tot ce e bun și sfânt. Mai ales a ideilor bune. Abee se nasc și au împotri viitori. Iisus trebuia să aibă contrar pe un Irod. Ioan o Irodoadă.

Așa se succed chiar și crugurile vremurilor. Istoria ni-o dovedește. După cezari și țarii sărguincioși închinători ai lui Dumnezeu, apar Irozii vărsători de sânii și sânge; pentruca, apoi, cu multe chinuri și osteneli, să se întâmple alte nașteri sfinte, alte nașteri și ogorări de lumină și adevăr. Spre a nu se face de minciună cuvântul Scripturii: „Este nădejde pentru viitorul tău, zice Domnul, că fiul tăl se vor întoarce în hotarele lor” (Ieremia 31, 17).

„Iar după ce s-au dus magii...” spune sf. Scriptură.
Iar după ce au trecut sărbătorile, zicem noi creștinii.

După ce au trecut, îți dai seama că a fost ceva deosebit. Omul matur își face și lui însuși daruri cu acest prilej, nu numai copiii lor. Își organizează oarecari bucurii. Și această trebuință, vădită la om, de a-ș organiza unele bucurii în preajma sărbătorilor, fac do vada, că omul se apropie mai ușor de Dumnezeu, bucurându-se; într'o stare sufletească asemănătoare copiilor: cu iubire, cu dăruire totală, fără multe calcule și preconcepte.

Și, oare, după ce au trecut toate acestea — slujbele frumoase din biserică, lecturile bune și tihnite zilele întru așteptarea cărora ne-am ostenit cu atâtea pregătiri și surprize — oare, întra-vom în prozalcul definitiv și iremediabil? Oare, dacă s'au dus magii cu entuzajul strălucitor și sărbătoresc, rămâne-vom cu zile în cari să nu mai vorbim de ei? Cu zile în cari să nu mai pomenim de Dumnezeu?

Cuvintele acestea: „după sărbători” să fie, oare, o sperietoare, o reluare de lucruri plictisitoare numai? Nu. Să nu fie așa! S'ă plece „magii” — căci trebuie să plece odată și odată: nu pot fi toate cele treisute șasezeci și cinci de zile ale anului, numai zile de sărbătoare, — dar să rămână toate celelalte ale sărbătorii. Mai ales steaua aceea bineconducătoare, să rămână pe cerul veacului nostru înnoat. Și corul de ingert; ca să-l ascultăm din când în când, căci el își continuă cântecul păcii. Numai Irozii nu l vor auzi.

Iar după ce se duc magii buni pilduitori, Doamne! rămâi Tu cu noi. Avem lipsă de prăznuiri, de străluciri și aristocratizări spirituale, căci „zilele sunt rele” și se înmulțesc tot mai mult Irozii.

Doamne! ai rămas cu noi!

Iarăși „Oastea”

de Presviter B.

În Nr. 26 pe 27 Iunie a. c. din „Biserica și Școala” încheiam astfel un articol privitor la „Oastea Domnului”: „De bună seamă, că ar fi încă multe de spus pentru lămurirea chestiunii de față... însă prin condeie mai adânc înțelegătoare a prezentului și cu mai multă experiență”.

Am așteptat precizări și corective în chestiunea Oastei: ce este și ce ar trebui să fie. Dar se vede, că aceasta e un „tabu” de care ne ferim a vorbi, crezând că prin aceasta actualitatea problemei s'ar amâna fără termen.

Și totuși îndrăsnesc, iarăși, să afirm, că problema

„Oastei“ e actuală prin asperitățile care strică deplina ei încadrare în Ortodoxie. Voiu menționa aceste asperități, pentru a fi cunoscute și nivelate. Ceeace nu exclude, însă, calitățile pe care le are această organizație nu odată învinuită, de unii, ca protestantică.

Intr'adevăr, un preot de altă confesiune mi-a zis, nu demult, că organizările de specie „ecclesiola în ecclesia“ (adecă „biseriucă în biserică“) nu-l pot fi Bisericii noastre de niciun folos. Ba dimpotrivă. După el, „Oastea“ să fie o astfel de organizație.

De bună seamă, acel preot privea prin prisma intoleranței Bisericii lui. Inșă, totuși, se pare că afirmația lui, cu multe corective, s'ar putea admite. Iată de ce. „Oastea Domnului“ — după observații făcute în viața și literatura ei mai veche (cărți de fostul preot Trifa) — are anumite ieșiri din calea dreaptă a Ortodoxiei. Prin aceasta se aseamănă cu sectele de azi, a cărora influență e cu neputință să nu se observe la o mișcare cum este „Oastea“, ce tinde să lupte contra sectarilor, cu aceleași mijloace de care uzează ei. Nu vreau să spun, că aceste ieșiri privesc dogma Bisericii. Nu. Ci ele se referă mai mult la disciplina Bisericii, demonstrând un mod sectar de a privi viața. Era fatal, ca idei sectare să pătrundă în sânul „Oastei“, fiindcă — precum am spus — în luptă cu sectele ea demultorî trebuie să se folosească de aceleași arme.

Iată, deci, și după a mea neînsemnată părere, că intr'adevăr, „Oastea Domnului“ este o mică „ecclesiola în ecclesia“. Și voiu cerca, în cele ce urmează să întăresc această afirmație cu câteva date culese din parohia unde activez în Oaste.

Anume, în primul rând, observi la „ostașii“ mai vechi o înclinare către misticismul fals și fariseismul sectar. Un fel de Pietism protestantic diminuat. Ei vreau să pară altfel decum sunt. Nu odată am găsit astfel de oameni, îngenuchiți, în sala unde ne adunăm, deși în sf. biserică n'o fac. Este aici o emulație de a se arăta mai buni ca ceilalți.

Apoi și predilecția de a numi pe cei de o credință cu ei, dar neostași: că sunt *din lume*. Ascultați-i, vorbind între ei despre aceștia, poate mai slabi ca dânsii, și cercetați-le cărțile de cântări, și, văzând cu cât dispreț e rostit acolo cuvântul „lume“, îmi veți da dreptate. Principiul sectar de a te simți, de a te judeca tu însuși mai bun decât cei din lume, înalță — să zic așa — și îngroașă zidurile bisericuței ostășești din Biserica noastră.

Alt semn caracteristic sectar este aversiunea „ostașilor“ față de orice distracție, oricât de nevinovată ar fi. „Ferească Dumnezeu“ mi-a răspuns o femeie din „Oaste“, când am întreat-o: de ce nu se duce la nunta nepotului său de frate? Zădarnic am încercat să-i dovedesc, că nimbul sfințeniei lui Iisus nu s'a întunecat, cu toată că a luat parte la nunta din Cana și cutoatecă stătea la masă cu vameșii și păcătoșii. Repulsia lor mergea până acolo, că nici nu voiau să se adune în sala de joc, unde fiicele și fiii lor jineau după amiază hora. Degeaba le spuneam, că omul sfințește locul; că bisericile creștine se ridicau adesea pe zidurile templelor păgânești. Aversiunea față de jocul și cântecul românesc îi apropie de sectari, cari vor să uniformizeze națiunile, să le suprimă caracterul etnic și național.

Știința omenească, în specie Radio-ul, este privit cu dispreț. Dacă i-ai chema pe ostași la Căminul Cultural să asculte, la acel aparat minunat, frumoasele cuvinte ale fraților lor mai luminați: Lascarov-Moldovanu și Gr. Opișan, cu greu te-ar asculta. Și aceasta pentru simplul motiv, că Radio-ul este un rezultat al științei de azi, pe cari poacății o privesc ca lepădată de Dumnezeu (I. Cor. 1, 19).

Deasemenea lectura a'ior cărți, afară de Sf. Scriptură, este la ei ostracizată. Dorința de a se a dânci în cetirea Cărții Sfinte, desigur nu e ceva rău. Dar am auzit vorbindu-se între „Ostași“ despre cutare frate, că știe predica mai bine ca un preot și dac'ar ști toți ca el, n'ar mai fi lipsă de preoți. Nesocotită este această aserțiune, răsleață dealfel, dar totuși un simptom îngrijorător.

Toate aceste semne caracteristice tind să întărească zidul micii „ecclesiola“, care este „Oastea“ în „ecclesia“ noastră. Să dărâăm acest zid. Este datoria preotului să scoată din izolarea falsului fariseism pe Ostașii Bisericii noastre. Iar numele de „frate“ și „soră“, cu care „ostașii“ se agrăesc numai între ei, să depășească acea îngrăditură strâmtă și să cuprindă și pe ceilalți creștini, botezați deopotrivă la aceeași cristelniță. Căci nu se cade oamenilor a despărți grăul de neghină. Acesta e dreptul Judecătorului suprem, la Judecata ce va să vie.

Ce trebuie să devină „Oastea“ am mai spus o, și accentuez: o simplă școală duminicală, școală de credință, de fapte creștinești, de moralizare, în spiritul strict al Ortodoxiei.

„Specificul românesc unit“ (?)

8) Rătăciți pe drumuri străine

(urmare)

Și în părțile noastre, am avut un caz caracteristic, de uitare de sine sub raport național-cultural românesc, din partea bisericii uniete, în privința școalelor românești. În vara anului 1900 episcopul Iosif Goldiș al Aradului se adresa episcopilor uniete dela Oradea și Lugoj, pentru a încheia un acord școlar față cu tendințele politice ungurești de a suprima școala românească confesională și de împânzi satele românești cu Școale populare de Stat și cu limbă ungurească. Aradul propu-

nea: ortodocșii și unieții să susțină în comun școale mixte, confesionale, după calapodul acordului care decurând se încheiase între Sibiu și Blaj, în felul ca școala să aibă caracterul, după majoritatea confesională din respectiva localitate. Dar Lugojul avu prudența sa tacă, până ca azi; iar Oradea și dădea arama pe față. Din ședința consistorială dela 29 Martie 1900, în numele episcopiei uniete dela Oradea se răspundea, că dorința episcopiei dela Arad a stârnit chiar „ultime și re-

sens și ne poftea să ne facem unieți! ³²⁾.

Așa am ajuns să experiem, neconținut și pe-un teren din ce în ce mai larg, în veacul trecut, prezența și afirmarea acestui „spirit necurat”, cum îl știa S. Bărnuțiu în mănăstirea dela Blaj, și „duh mut și surd” sub raport național, care a făcut, din biserica unietă a veacului trecut, — mai ales în părțile ungurene și banatice — pururea un instrument de slăbirea Bisericii ortodoxe române. Dar care, în aceeași vreme, n'a avut — în oficialitatea ei și nici în masele intelectuale și populare — aceeași vigoare și rezistență, pe cari le vedea mereu Biserica ortodoxă română. Așa numai se putu dubla fenomen, eclesiastic și politic, că: înainte de a fi putut ridica ungiurii o episcopie ortodoxă maghiară în Ungaria, biserica unietă dădu, din corpul său — fără o împotrivire mai de seamă — material uman și teritorii, însemnate, pentru înființarea episcopiei greco-catolice maghiare de Hajdu-Dorogh.

Metropolita Blajului se mulțumi, la început, cu niște proteste din *adunări mirenești*, în cari, după sugestia mai veche a dlui Dr. Al. Vaida-Voevod, se amenința, platonice, cu revenirea la ortodoxie. Iar mitropolitul Blajului, Victor Mihályi, când să i-se pună în coastă episcopia greco-catolică maghiară, se mulțumi numai cu lamentabilele memorii.

Oficialitatea bisericii uniete, trecută și prin aceasta umilire națională de ultimă speță, — oficialitate pentru care nu exista, în mod organic și oficial și o obligație națională — se restrângea adică să pună în vedere papei numai *primejdia de înstrăinarea turmel sale trăitoare între „eretici” și „schismatici”, cari ar putea s'o ademenească și împuțineze*. Dar, încolțit total de energie, mitropolitul Blajului — un bun luptător național înainte de a fi ajuns episcop la Lugoj și, mai apoi mitropolit — se resemna și lăsa chestia înființării Hajdu-Doroghului la aprecierea și judecata „sfântului Părinte”...

...Și mare noroc, că făcu Dumnezeu judecată, prin vitejia și jertfa Dorobanțului român!

Și, cu toată evidența acestui fapt istoric, în zilele noastre avem prea multe și dureroase prilejuri de a constata, că reprezentanții oficiali

³²⁾ Răspunsul episcopiei uniete cu No. 1318/900 avea aceste expresiuni: „...postulatului... ca adeca credincioșii greco-catolici din unele locuri se se îndemne ori chiar constranga... a contribui în mod colectiv la speșele culturale ale unei confesiuni acatolice ca identicu cu postulatu negarei Santei Uniri, aici, nu numai ca n'a potulu fi salutat cu îndestulare, ci a produsu chiar ulmire și resensu...”

Am denunțat cazul la Senat, ședința din 20 Martie 1928, (v. *Dezbaterile Senatului*, 1928, pag. 1065—6).

și unii intelectuali ai acestei biserici — trecută, odinioară, prin toate posibilele umiliri dela străini și prin vinovate potigneli și ultiări de sine sub raportul național, până să-și facă uneori nu numai *predica, ci și catehizația tineretului în ungurește* ³³⁾ — îi vedem *hulind și sfidând* un glorios trecut românesc, de suferință, de jertfă și de muncă, al Ortodoxiei, numai pentru a-și substitui desbinarea lor religioasă și națională, în aureola unui trecut salvator, ce nu le aparține integral cum o vor, și n'au nădejdele unui viitor auriu, a cărui clădire nu li poate aparține exclusiv... *Roaba politică de ieri a Ungariei caută să-și acopere rușinea potignelilor sale naționale din trecut cu insulte la adresa martiriului și a creațiunilor ortodoxe ale neamului românesc și să-și strâge, la toate cotiturile de drumuri, naționalismul ce nu l-a fost inerent și pe care nu la l-a practicat sincer și pe întâiul său plan de viață*.

Din rândul acestor străgăte, ca de bălcu, scoatem la iveală, câteva. Ca la o întâmplare numai, semnalăm, mai întâi, telegrama din Mai 1931, a mitropolitului dela Blaj, decedat, către d. N. Iorga: „*Blajul de astăzi, păstrând vechile sale tradiții de a fi centrul ardelean al tuturor idealurilor naționale și culturale, mulțumește...*” ³⁴⁾.

³³⁾ El se fac a uita, că introduseră limba ungurească în școlile normale dela Gherla și Lugoj, și pe cea latină în teologia dela Gherla; și că alte eparhii uniete își formau preoții în seminare ungurești, asfixiante sub raport românesc. Ei nu vor să și recunoască crima, de a fi făcut instrucția religioasă a odraslelor lor, de multe ori, în ungurește și prin preoți romano-catolici unguri, ca de ex. și în Alba-Iulia, încă și la cinci luni după marea adunare de unirea Ardealului cu Țara-mamă (vezi: ziarul politic „*Viitorul*” din București, No. 3318 din 27 Aprilie 1919).

Sau, în cazul dela Arad, unde actualul protopop g.-cat, Ioan Popa a predat învățământul religios, coreligionarilor dela liceul de aici, după manualele greco-catolice, tipărite în ungurește, în eparhia greco-catolică rutenă de Munkács de pe atunci. Iată seria lor: *Roskovits: Katehizmus és Biblia, Ungvár; Melles Emil: Szertartásan, Schiite Antal: Egyház-örténet, hitvédelem; Aubermann: Hitágazattan és erköstan, Dec: Catehism și bibliie; liturgică; istorie bisericească și apologetică; dogmatica și morala. — toate pe ungurește!* Vezi: *Anuarul III* al liceului „*Moise Nicoară*” din Arad, pe an. școl. 1921—22, pag. 23.

³⁴⁾ Ziarul „*Universul*” din 19 Mai 1931.

Dar icoana Blajului din vremea episcopului maghiaron Ioan Leményi era mai mult decât o jale. În curtea lui nu se auzea alta limbă, decât cea maghiară, din care pricină se și numea Kis Magyarország (Ungaria mică). În seminar era interzisă limba românească de conversație, pentru ca teologii să converseze — latinește, în realitate ungurește, și să cânte cântece ungurești, de dragoste. Unii protopopi purtau protocoalele în ungurește. Se proiecta introducerea limbii liturgice ungurești. În administrațiunilor blăjene se introduceau numai „români unguriți”, dintre cari unii nici nu șiau rom...

Care va să zică: exclusiv și categoric! Numai Blajul contează. În alte părți nu s'a lucrat și nu se lucrează pentru „idealurile” — la plural! — naționale și culturale, în întreg cuprinsul Ardealului?!

Alt exemplu, luat din foala blăjeană: „...dacă n'ar fi existat Blajul cu martirii și luptătorii lui naționali, atunci azi Bucureștii n'ar fi capitala tuturor Românilor”.³⁵⁾

Ce zic „Bucureștii”, oare, la asta? Tocmai așa să fie? Noi știm din contră: *Blajul n'a dat dela sine*, sub nici un raport, *atâția „martiri” naționali, câți martiri religioși a făcut din rândurile credincioșilor Ortodoxiei, vrând să întindă, între Români ardeleni și ungureni, influința religioasă și politică ungu-rească și secta papală*. Acesta este adevărul istoric, ce nu poate fi întunecat cu declamații și panglicării naționaliste!

Dar, să mergem mai departe: În acelaș număr de foaie blăjeană, stă negru pe alb, afirmația: „...aici, în Alba Iulia... s'a plămădit și împlinit *idea unirei religioase dela 1700, primul pas pentru unirea politică dela 1 Decembrie 1918*”³⁶⁾.

Afirmațiunea aceasta, în partea sa a doua, cuprinde cel mai sfruntat neadevăr și insultă grosolană. Cu alte cuvinte: Toată străduința de cultură și viață românească de până la 1700 — anul fatalei rătăcirii naționale — precum și străfulgerătoarea înfăptuire politică a lui Mihail-Viteazul, dimpreună cu toată opera de viață politică românească de până la 1 Decembrie — nu contează nimic în istoria trecutului și în cadrele noastre de viitor românesc?

Intr'adevăr, rămâi surprins dureros de asemenea grandomanie, învecinată cu domeniul patologic, mai ales când asemenea afirmațiuni, ca aceasta de mai sus, este semnată și dată în vileag de intelectualitatea mireană a bisericii uniete: consilier la Curtea de Apel, advocați, primi-procurori, profesori, medici etc... Și nu poți decât să constatezi, cu legitimă îngrijorare, că prea s'au sporit „lezuiții în fracuri”, vorba lui Nicolae Popea, din veacul trecut.

„Lezuiții în fracuri”, astăzi, împânzesc toată viața românească: Școala, Administrația, Armata

Rește. Aceștia erau direcătorii domeniilor episcopoești. Apoi cul-tul Blajului oficial pentru teatrul ungureș, susținând o trupă ungurească ambulantă ș. a. Toate aceste le afirmă și G. Bogdan-Duică: *Viața și ideile lui S. Bărnăuțiu* (pag. 45—50), în cea mai mare parte după *Al. Popiu Ilarian* (o c. vol. I. paginile 105—109) și în parte și de G. Bariț (Ist. Transilv. vol. I. 613 și 621).

Iată o seamă din „tradițiile” Blajului, cari trebuiesc reamintite grandomanilor noștri clevetitori!

³⁵⁾ Unirea No. 33/1924. — ³⁶⁾ Ibid.

și au ajuns până la sfetnicia Tronului românesc, pricinuind, nu odată, perturbații în viața românească.

Aceasta li și este misiunea: Sub lozinci de naționalism românesc, exagerat și exclusivist astăzi, vor să zăgăzuiască viața românească, îndreptându-i cursul spre alte meleaguri spirituale și politice chiar.

Aceasta este o notă a „specificului” lor!

Noi, însă, suntem datori să i chemăm: să revină la casa părintească și la patrimoniul duhovnicesc și național de veacuri, din care străinii i-au smuls.

Aici ni-se pare potrivit să aplicăm, drept barieră în fața tendențelor lor, cuvintele drepte și cu temelie ale d-lui prof. N. Iorga, rostite la Cameră (1928): „*N-am fost robii Bizanțului. Nu înțelegem a fi, printr'o parte a popoului nostru, robii unei Rome, care stă pe locul strămoșilor noștri, dar nu reprezintă întreaga tradițiune a acestor strămoși*”³⁷⁾.

De aceea, noi nu vom conțeni de a-i chema pe unieștii noștri: să întoarcă acasă, la vatra părintească, din drumurile lor înstrăinate și tot mai înstrăinatoare!

Raportul între Muzica bisericească și cea populară

Diacon Octavian Lipovan, prof. de Muzică bisericească.

La Academia de Muzică din Cluj, în sala de pian, am cântat diferite melodii bisericești pe glasurile Eparhiei Aradului, făcându-mi diferite variații de acompaniament la pian. Fostul meu profesor T. Vulpescu, curios de aceste melodii, a intrat la mine întrebându mă: dacă sunt cântările bisericești din Arad, fiindcă fratele profesorului meu, este un amator folclorist și dornic de a colecționa diferite melodii caracteristice de tot genul.

După ce am analizat diferite glasuri, atât melodic cât și armonic, dânsul mi-a spus, că ar fi de dorit să se facă unificarea muzicii bisericești cu cele din vechiul Regat (fiind și dânsul din vechiul Regat). Surprins de acest subiect, s'a aprins o discuție între fostul student și profesor, călând a-i demonstra legătura strâns înrudită între muzica noastră populară și cea bisericească din Eparhia Aradului.

Dacă ne reînțoarcem la primele veacuri creștine, când Cultul divin consta din recitarea Psalmilor, în stil recitativ, pe două sau trei intervale melodice, cari nu aveau un complex muzical (melodic), ci mai mult se căuta a da înțelesul textului, iar vocea se impresioneze prin talentul dicțiunii, ridicând valoarea textului liturgic prin a impresiona, se observă un început de compoziție a glasurilor bisericești (game), pe cari mai târziu Sf. Ioan Damaschin le a fixat, și cari nu erau decât patru glasuri, fiindcă celelalte patru sunt variante bazate pe primele patru.

Dar ajungând în veacul când Sf. Ioan Damaschin

³⁷⁾ Monitorul oficial: Desbaterile Camerei, 1928 pag. 3067.

a organizat și fixat cântarea bisericească, glasurile bisericești au luat cursul lor natural. Deci glasurile sau, în termen muzicali, tonalitățile bisericești, cari fiind atât de naturale încât nu se pot schimba, au ajuns ca orice text biblic să fie intonat pe aceste glasuri, contribuind și la o înrudire tradițională cu melodiile populare din diferite țări, regiuni etc..

Ceea ce interesează mai mult aici, este raportul între muzica bisericească și populară, fiindcă s'au născut și viețuiesc împreună, păstrându-și existența până la sfârșitul veacurilor.

Deci vreau să lămuresc că, la dezvoltarea melodiilor populare, muzica bisericească a dat celula melodiilor populare, continuându se într'o altă direcție. Dacă analizăm înseși glasurile 5-6 simțim o înălțătoare impresie exclamativă, și tot așa în melodiile populare esența melodiei plină de desnădăjduire se simte schintela isvorâtă din glasurile bisericești. Deci melodiile noastre bisericești sau tonalitățile, se păstrează nealterat, însă au îmbrăcat haina melodiilor populare, fiindcă conviețuiesc împreună.

Aceasta este cauza că, la diferite popoare ortodoxe, melodiile bisericești par diferite, după cum și tradițiile lor sunt diferite.

Dacă analizăm cântările bisericești din Arhiepiscopia Ardealului și le ar intona un cântăreț din eparhia Aradului, dându-le acompaniamentul caracteristic slav din aceste părți, ușor am putea să le confundăm cu cele bănățenești, fiindcă melodiile populare bănățene obișnuiesc acompaniamentul caracteristic sârbesc și nu e de mirare, căci unele glasuri au trebuit să sufere mici alterații din minor în major, datorită simțului muzical armonic popular.

Cunoscând melodiile populare din Târnave, tot de acolo am aflat cum profesorul Cunțan a fixat glasurile pentru Arhiepiscopia de pe Târnave, fiindcă melodiile lutherane, fiind laice, nu s'au putut înrudi cu cele ortodoxe; tot așa și la noi melodiile, fiind mai expresive fiindcă au fost cultivate mai intens, și poporul are mai dezvoltat simțul melodic și armonic, iar glasurile noastre ușor s'au înrudit cu cele slave; dar din punct de vedere melodic își au originalitatea eparhiei Aradului, precum și melodiile populare din Crișana și Țeră de cele bănățene, ca expresii, atât melodic cât și armonic.

De aceea putem afirma, că școala Muzicii noastre bisericești o avem din popor, și nu se poate face nici o unificare, fiindcă melodiile populare din aceste regiuni conviețuiesc împreună cu cele bisericești și tradiții și aici își manifestă puterea ei naturală.

Nu Teologia, și nici Preparandia ne-a dat glasurile bisericești, cu melodiile lor, ci le-a luat din popor și le-a cultivat pentru popor. Muzica noastră bisericească nu trebuie aglomerată cu prea multe broderii, apogiaturi, și diferite suspensivități, cari îngreunează mersul normal și ritmic al melodiei, ci trebuie păstrat cu sfârșenie scheletul, împreună cu izvorul melodic tradițional, fiindcă glasurile noastre păstrează o comoară, de unde ne putem inspira în lucrările bisericești. Trebuie să fim luători aminte, să nu pășim ca romano-catolicii, cari și au epulzat toate melodiile, disecându le în opere de artă, cari mai târziu, prin bogăția diferitelor forme muzicale, au păstrat în viața muzicală, lăcizându le, iar astăzi li-a rămas mărețul instrument: orga, unde predomină armonia, în amploarea ei, dar melodia caracteristică bisericească a dispărut. Și prin urmare, nici nu e mirare că e înlocuită cu diferite aril,

cari acoperă lipsa glasurilor cari s'au rălăcit.

Deci noi putem să ne ispirăm din glasurile noastre, bogate în material melodic; dar melodiile noastre trebuie păstrate, fiind odată cu ele păstrăm și tradiția melodiilor populare.

Nu de mult am avut ocaziunea să cunosc glasurile bisericești ortodoxe, trecute la greco-catolici. Și am observat: cum glasurile, la dânsii, au apucat pe cele rălăcite, acoperindu-le și despoindule de frumusețea, prin tobe, timpane și cu toată orchestra. Mergând greco-catolicii noștri pe acest drum, vor să ajungă, ca trații lor romano-catolici, să aibă eventual mari „maestri” de muzică instrumentală bisericească, care nu va mai fi românească.. Din drumul unei asemenea înstrăinări, ei însă, tot vor avea unde să întoarcă, acasă, unde, și la sale, sentimentul românesc muzical tradițional, va dăinui, deoarece el nici când nu se va putea împăca decât cu ceea ce înăscut în simțirea muzicală românească.

„Oastea Domnului” și demonstrațiile ei.

Lămuriri de Pr. C Turicu

La „Cronica” oficiului nostru Eparhial din Nr. trecut s'au cerut lămuriri privitoare la atitudinea politică a asociației creștine „Oastea Domnului” din Arad, despre care un organ de publicitate local ar fi scris că „s'ar fi înglobat, ca atare, în toată regula, în organizația unui simpatice partid politic”.

„Oastea Domnului” și a primit înainte cu un an Statutele sale aprobate de Sf. Sinod, după care se și conduce ea azi. În aceste Statute nu se spune nimic despre politică, doar se impune numai organizației să manifesteze subunere și să demonstreze creștinește pe lângă autoritățile bisericești și civile (art. 8 g și h).

O atare demonstrație a făcut „Oastea Domnului” din Arad în ziua de 3 Ianuarie a c., când în gară a făcut gardă autorităților civile, cari și au îndreptat pașii spre Sf. Biserică ca acolo în rugăciunile unei slujbe să ceară ajutorul bunului Dumnezeu asupra muncii ce aveau s'o înceapă.

„Oastea” știe, că orice stăpânire de la Dumnezeu este, iar față de acea stăpânire, care luptă pentru Hristos, Rege și Națiune, ea era obligată, conform Statutelor sale, să facă o creștinească demonstrație. Și n'a venit această manifestare numai la întâmplare. Ea a fost pregătită, în ședința adunării „Oastei” din 31 Dec 1937, când la propunerea ostașilor ostentori Tr. Gligorescu și I. Indrei se hotărăște expedierea unei telegrame omagiale dlui prim ministru Octavian Goga crescut cu prescura popii din Rășinari.

Cât privește demonstrarea în rânduri închise, sub tabla ce purta numele „Oastei”, aceasta s'a hotărât în ședința din 2 Ian. 1938, când s'a și sfințit acea tablă și s'a designat și fratele ostaș ce avea s'o poarte.

Aceste demonstrații sunt inerente mișcării „Oastei”, care este o asociație de militantism creștin și român. Dar ele nu însemnează că „Oastea” întregă s'ar fi înglobat într'un partid. Demonstrațiile „Oastei” dovedesc simpatia ei creștinești față de o autoritate a Statului; nu sunt în același timp și lăpădări de principii călăuzitoare, cari stau deasupra oricăror interese trecătoare, vremelnice și meschine ce se pot ascunde în organizațiile politice.

„Oastea Domnului” va milita și demonstra, pe

lângă fiecare guvern, care va păși cu numele lui Hristos în fruntea desideratelor sale. Ea nu se înglobează nici într'un partid ca atare. Membrii și conducătorii ei o pot face. „Oastea” își îndeplinește misiunea ei acum și în viitor.

Redacțional: Lămuririle de mai sus le publicăm, cu titlu informativ. Ele nu contrazic, ci confirmă afirmația noastră, luată din „Știrea” locală, care scrie: „In ședința din 31 Dec. 1937 și 2 Ianuarie 1938, „Oastea Domnului” din localitate a hotărât înglobarea organizației în partidul național-creștin, despre care s'a avizat conducerea centrală a partidului”.

Noi am pus chestiunea, credem, nu greșit, nici forțat. Rămâne, ca autoritatea eparhială, dacă vrea, să ceară cele două procese verbale, pentru a examina situația: ce s'a hotărât cu adevărat? și în ce fel și chip poate o asociație religioasă, oficial bisericească, să aibă contact și să facă demonstrații, din proprie inițiativă, în raport cu oricare partid politic, fie el — după vorba noastră — oricât de „simpatic”.

Principiile obste! — regula de disciplină, mai ales în Biserică!

Despre ce să predicăm?

23 Ianuarie. Dumineca Orbului. „Ce vrei să-ți fac?” (Luca 18₄₁). Astfel a întrebât Mântuitorul pe orbul Vartimei dela poarta Ierihonului. Pentru noi oamenii pare a fi de prisos această întrebare, în gura celui care vede și știe toate, sau cel puțin tot așa de ciudată ca și atunci, când l-a întrebat pe slăbănogul dela lacul Vitezda: „Vrei să fi sănătos?”.

Greșesc cei care cred astfel. Din gura Mântuitorului n'a ieșit niciodată, nimic de prisos sau nefolositor pentru noi. Hristos Domnul avea groază de cuvintele goale.

Întrebarea pusă lui Vartimei își are rostul său bine definit. Întâi, Mântuitorul voia ca mulțimea să înțeleagă, că aci nu-i vorba de milostenie omenească — Vartimei nu cerea pomana pe care obișnuit o cerea altora — ci de darul pe care singur Dumnezeu îl poate da; de vederea ochilor. Să creadă prin urmare mulțimea că El este și Dumnezeu adevărat.

În al doilea rând, pentruca Vartimei singur să-și formuleze dorința și să și-o exteriorizeze în cuvinte, exprimând totodată — prin rugămintea ce avea să facă — încrederea în Mântuitorul.

Vartimei avea — fără îndoială — deplină încredere în Iisus — din cila auzite despre El — credea cu tărie în puterea Lui, totuș această credință nemărturisită nu putea să-l mântuiască. Mântuitorul de asemenea — ca Dumnezeu — cunoștea dorința și credința orbului și totuș nu l-a vindecat, până ce n'a răspuns la întrebare, mărturisind smerit dorința sa.

Iată cum credința ascunsă în tine, trebuie să o arăți în afară, nu numai prin fapte de dreptate, de bunătate, de milostenie, ci și prin acte de pietate ca de pildă: postul, rugăciunea, cercetarea bisericii, respectarea și împărtășirea cu sf. taine etc.

Ceeace s'a petrecut între Vartimei orbul și Hristos Domnul, se petrece și azi între Dumnezeu și cei care rugăm Lui. Pe fiecare Domnul îl întrebă: „Ce vrei să-ți fac?”. Răspunsurile sunt variate. În marea majoritate arătând dorinți privitoare numai la împrejurările vieții trupesti și materiale. Le știu acestea atât de bine, din pomelnicele date de credincioșii noștri. Dintre aceștia unii cer, noroc în întreprinderi, sănătate, belșug, fără îndoială rugăminți foarte legitime. Adevăratul creștin însă, nu trebuie să-și mărginească

rugăciunile numai la interesele pământești. Ba unii cer de-a dreptul lucruri potrivnice celor ce trebuie să ceară creștinul. Astfel, pedepse pentru închipuiții vrăjmași, ajutor pentru a se putea răzbuna, noroc pentru împlinirea feluritelor poftes deșarte etc. Așteia trebuie luminăți cu cuvintele spuse de Mântuitorul fiilor lui Zevedeu; „Nu știți ce cereți”.

Hristos Domnul dând pildă de rugăciune, nu a zis numai: „Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă...”, ci a zis mai ales și în primul rând: „Sfințească-se numele Tău...”, desigur prin sfințenia vieții noastre. A mai zis: „vie împărăția și fie voia Ta, precum în ceruri și pe pământ...”, împlinind noi — adică — pe pământ, voia și poruncile Lui, precum acelea sunt plinite de ingeri în ceruri.

Dupăcum deci orbul are trebuință de vedere, tot așa sufletul păcătos are trebuință de iertare și mântuire.

Prin urmare, când Domnul întrebă: „Ce vrei să-ți fac?” cel mai folositor lucru este, a răspunde: „Doamne să mă mântuești”.

Mântuirea este scopul vieții omenești. (Simb. cred. art. 4-7). Dacă — precum vedem — Dumnezeu pune mântuirea mai presus de toate, nu este oare o nesocotință din partea noastră să neglijăm lucrul mântuirii noastre? Trebuie știut, că dacă Dumnezeu ne-a creat fără noi, nu ne mântuește fără noi. Trebuie să luăm și noi parte activă la mântuirea sufletelor noastre, cerând de sus lumina darului, rugând pe Domnul să zidească întru noi inimă curată, să ne învețe îndreptările sale, cu duh drept și stăpânilor să ne întărească, pentruca să putem învăța și pe cei fărădelege căile Lui și să întoarcem pe cei necredincioși la Dânsul.

Invață-ne Doamne să facem voia Ta, că Tu ești Dumnezeuul nostru.

Informațiuni

Ședința unită a Consiliului eparhial, convocată pe ziua de 11 Ianuarie a. c. s'a ținut la data aceea, sub presiul P. Sf. Sale Părintelui episcop Andrei. La ședință au participat șeptsprezece consilieri, după cum urmează: I. P. Cuv. Sa arhimandritul Dr. I. I. Suciș; P. C. Lor consilierii referenți eparhiali: M. Păcășianu, Dr. Gh. Ciuhandu, D. Muscanu și S. Tr. Seculin; Dr. T. Botiș, — apoi P. C. protopopi: Tr. Vașianu, Proc. Givulescu, Dr. Patr. Țiucra, S. Stana, A. Adamovici; C. Sa pr. Caius Turicu și consilierii onorifici mireni: Ios. Moldovan, Dr. Eug. Beles, Dr. E. Veliciu, prof. Vintilă Popescu, Dr. Gh. Sârbu. Au absentat opt inși, între cari doi consilieri onorifici, cari n'au participat, de doi ani, la nici o ședință a Consiliului plenar.

Cu prilejul acestei ședințe s'au stabilit măsurile de ordin circular cu privire la pentru alegerile deputaților pentru adunarea eparhială, preoștii și mirenești. Circulara, dimpreună cu seria delegaților eparhiali pentru alegerile preoștii și mirenești, se va publica separat, în alt număr.

Cine poate fi membru în Adunarea eparhială e o întrebare, spre a cărei deslegare tindeam atunci, când în ultimii noștri doi numeri am reprodus din Regulamentul nou articolele 55 și 56 despre candidaturile la Adunarea eparhială. Acum întregim informația, adăogând, că Consiliul eparhial, în ședința plenară ținută în 11 Ian. c. a mai hotărât următoarele:

Nu poate fi membru al Adunării eparhiale: 1. *Celce aparține unei societăți secrete* (francmasonerie, clubul Rotary etc). 2. *Celce nu este cunoscut cu actuala sa soție după ritul Bisericii noastre ortodoxe.* 3. *Al cărui soț e și copil sunt eterodoxi.* În urmare candidații vor da o declarație că întrunesc și aceste condițiuni.

Termenul de depunere a candidaturilor la „Biroul Electoral Eparhial” (Consiliul Eparhial) expiră în 6 Februarie 1938.

† *Văduva preoteasă Maria Popovici din Petriș a răposat în 29 Dec. a. tr., în vârsta de 85 ani. Aflăm despre caz cu întârziere. Înregistrăm și noi moartea acestei preotese văduve, în reputație bună, de soție bună și mamă alor nouă copii, crescuți cu multe greutateți, cece e o mare vrednicie, ce merită să fie semnalată. A fost înmormântată la 31 Dec. în Petriș. Odihnească în pace!*

„Cronica” din numărul de azi a trebuit să o suprimăm, din pricina publicațiilor oficiale urgente.

Apel

Direcțiunea Căminului de Ucenici, de Stat, „Marele Voevod Mihai de Alba Iulia” din Timișoara, caută de urgență pentru imediat plasare, — 50 băieți români, cu dela 3—8 clase de liceu, în diferite specialități de meserii, a căror rentabilitate este cu mult superioară oricăror altor ocupațiuni.

În același timp face un călduros apel către toți părinții români ca, în vederea naționalizării industriei și meseriilor, să-și trimită copiii la ucenicie, deoarece numai pregătind din timp generații de meseriași și industriași români, se va putea realiza idealul de stăpânire integrală a neamului românesc.

E timpul să urmărim acești conduți ca și minoritarii, cari, în vederea acaparării atelierelor industriale și comerciale, trimit copiii lor la ucenicie, chiar cu balaureat.

În vederea creșterii acestor generații de industriași și meseriași români, Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale a construit în Timișoara cel mai frumos cămin de ucenicie, cu tot confortul necesar, ca să poată adăposti și da educație profesională și națională tineretelor vădărate, cari îmbrățișează cariere industriale.

Direcțiunea Căminului face un călduros apel către toți Preoții și Învățătorii ca, în acțiunea de naționalizare a industriei, comerțului și meseriilor, să-i dea un cât mai larg sprijin, îndrumând și îndemnând pe tinerii români către carierele practice, singurele cari azi se pot bucura de un viitor.

Pentru orii și ce informațiuni, atât autoritățile cât și părinții sunt rugați a se adresa Direcțiunii Căminului de Ucenici „Marele Voevod Mihai de Alba-Iulia” din Timișoara I. Bul. Regina Maria No. 13.

Nr. 33/1938.

Comunicat

D-l Prof. Ioan Lupaș, Ministrul Cultelor și Artelor, cu Nr. 37024/1937, ne trimite următoarea adresă, pe care o recomandăm deosebitei atențiunii a Prea Cucernicilor Preoți și organelor Noastre parohiale:

Prea Sfințite Părinte,

Luând conducerea Ministerul Cultelor și Artelor, primul meu gând se îndreaptă în chip firesc către căpeteniile bisericilor creștine ale Țării noastre. Majestatea Sa Regele ne-a încredințat frânele guvernării pentru a realiza o operă de consolidare morală și de înălțare sufletească a Țării și a Națiunii. Deviza noastră: „Christos, Rege, Națiune” ne-a fost indicată ca temelie de guvernare prin însuși cuvântul rostit de M. Sa cu prilejul dăruirii jurământului și Noi, încălziiți de acest înălțător îndemn regal, ne adresăm cu sufletul vibrând de această îmbărbătare către toți cei cu importante rosturi de îndrumare și de răspundere în viața spirituală a milioanele de suflete creștine din cuprinsul României.

Vom activa cu toată energia în spiritul programului național-creștin.

Vrem, ca la baza Statului român să fie așezat principiul spiritual al Creștinismului.

Vrem ca Biserica Națională să fie considerată ca suprema reprezentantă a forței generatoare de viață morală.

Vrem să impunem spiritului public ordinea morală întemeiată pe doctrina Evangheliei lui Christos.

Vrem să reintegrăm Biserica noastră în permanenta ei misiune creatoare și purificatoare.

Vrem o preoțime luptătoare încadrată ca *factor esențial* în organizațiunea de Stat, conform tradiției românești și cerințelor etice ale unei temelnice așezări naționale.

Creștinismul face parte organică din sufletul poporului românesc, care va primi deci cu inima deschisă și cu dreapta înțelegere năzuințele, pentru realizarea programului nostru, chemate a contribui să întărească credința în inimi și să consolideze Biserica noastră națională, care este temeliea vieții spirituale a României.

Vom avea în același timp neîntreruptă sollicitudine pentru toate celelalte biserici creștine pentru ca împreună să ne apropiem de idealul regenerării morale a tuturor fiilor, credincioși în Christos, ai scumpei noastre Țări. Le cerem însă tuturor, ca o condiție sine qua non a oricărei colaborări, indentificarea deplină cu idealurile sfinte și permanente ale României. Această indentificare nu trebuie să fie o simplă supunere pasivă, ci o convingere vie care să se manifesteze prin fapte, pentrucă, după cuvântul Scripturii, credința fără fapte moartă este.

În speranța că pentru opera la a cărei realizare am fost chemați prin încrederea Majestății Sale Regelui Carol II vom avea întregul sprijin devotat al P. S. Voastre, rog pe bunul Dumnezeu să Vă hărăzească an nou fericit plin de îmbelșugate roade duhovnicești. Binevoii a împărtăși aceste urări de Anul Nou tuturor slujitorilor și credincioșilor sf. biserici de sub oblăduirea P. Sf. Voastre.

Izbândă!

31 Decembrie 1937.

Ministrul Cultelor și Artelor

Prof. I. LUPAȘ

Arad în 4 Ianuarie 1938.

† *Episcop ANDREI*

No. 137/1937.

Publicațiune

Consiliul parohial ort. rom. din Checia, cu aprobarea Venerabilului Consiliu eparhial din Arad, de sub No. 5849/1937, din 28 August 1937, prin aceasta publică concurs, pentru furnizarea și instalarea unui ceas nou [orologiu] sistem „Graham” la biserica ort. română din Checia.

Valoarea devizului e de 80.000 Lei, cu termenul de executare, cel mult trei luni.

Licitația se va ține, în conformitate cu legea contabilității publice, în ziua de 23 Ianuarie 1938, în localitatea școlii primare din loc la ora 2 p. m.

Cei interesați, pot vedea, devizul și caetul de sarcini, în orice zi, la oficiul parohial pentru a-și putea înainta ofertele în scris și sigilate, provăzute cu garanții de 5% la sută, din valoarea furniturii.

Dat în Checia la 31 Decembrie 1937.

Atanasie Todan
paroh ort. rom. preș. cons. parohial

Licitație minuendă

În temeiul devizei și bugetului supletor aprobate de Sta. Episcopie cu Nr. 8301/937 se scrie licitație minuendă cu oferte închise pentru renovarea externă și internă a stel biserici ort. române din com. *Drăgoești*, Jud. Timiș-Torontal, pe Duminica din 30 Ianuarie 1938, orele 16, care se va ține în localul școlii primare.

Valoarea lucrării după deviz este de Lei 154.400.

Licitația se va ține în conformitate cu Art. 88-110 din L. C. P. Regulamentul Oficiului Central de Licitații precum și normelor publicate în Monitorul Oficial Nr. 127/1931.

Toate persoanele care vor lua parte la licitație vor depune pe lângă oferte și garanția legală în numerar, iar oferta se va face numai în conformitate cu Caetul de sarcini și devizul care pot fi văzute în orice zi la Oficiul parohial.

În caz că prima licitație nu va avea nici un rezultat, o a doua licitație se va ține Duminică în 13 Februarie a. c. la aceeași oră și în același local.

Drăgoești, la 10 Ianuarie 1938

Consiliul parohial ort. Român

No. 8348/937.

Concurs

Consiliul parohial ort. român din Sinteia Mică, protopopiatul Chișineu-Criș, publică concurs cu termen de 30 de zile, socotit dela prima apariție în organul oficial „Biserica și Școala”, pentru îndeplinirea parohiei devenită vacantă prin decedarea preotului Nicolae Pisău.

Beneficiile împreunate cu acest post de paroh sunt:

1. Folosința sesiei parohiale constatatoare din 32 jugh. cad. pământ arabil.

2. Casa parohială.

3. În răscumpărarea birului preoțesc, 2 (două) jugh. cad. pământ arabil în parțela „Bivcările”, în vecinătatea sesiei parohiale.

4. Stolele legale.

5. Intregirea salariului dela Stat, pentru care parohia nu garantează.

Alesul preot este obligat a predica în Dumineci și sărbători, va catehiza la școala primară de Stat și va suporta achitând regulat toate impozitele după întreg beneficiul său preoțesc.

Parohia este de clasa a II-a (a doua), deci dela concurenți se cere calificare pentru astfel de parohii.

Concurenții se vor putea prezenta în vre-o Duminică ori sărbătoare, — cu avizul protopopului —, în sf. Biserică din Sinteia Mică, pentru a-și arăta dexteritatea în cele rituale, în oratorie și cântare și pentru a face cunoștință cu credincioșii, conformându-se întru toate dispozițiilor din art. 33 al regulamentului pentru parohii.

Cererile însoțite de actele justificatoare, — adresate Consiliului parohial din Sinteia-Mică, — se vor înainta în termenul concursual Sf. Episcopii din Arad, îndatorându-se concurenții a luat în prealabil autorizația Prea Sf. Sale Părintelui Episcop eparhial.

Sinteia-Mică, din ședința Cons. par. ținută la 29 Noembrie 1937.

În înțelegere cu: ss. Petru Marșieu, protopop.

Consiliul parohial

—□—

3-3

Consiliul parohial ort. rom. din Colonia Adea, protopresbiteratul Chișineu-Criș, în conformitate cu hotărârea Ven. Consiliu eparhial Nr. 8347/1937, pentru îndeplinirea parohiei vacante publică concurs cu termen de 30 de zile dela prima apariție în organul oficial „Biserica și Școala”.

Beneficiile împreunate cu acest post de paroh sunt:

1. Sesia parohială, care constă din 11 jugh. cad. pământ arabil și 5 jugh. cad. fânate.

2. Stolele legale.

3. Intregirea salariului preoțesc dela Stat, pentru care parohia nu garantează.

Parohul ales se îndatorează a oficia în Capela parohiei toate serviciile divine în Duminici și sărbători, a cuvânta, a catehiza în școala primară de Stat și a plăti achitând regulat toate impozitele către Stat și comună, după întreg beneficiul său preoțesc.

Parohia este de clasa III (a treia), deci dela concurenți se cere calificare preoțească corespunzătoare.

Concurenții la aceasta parohie, și și vor înainta cererile și actele justificatoare în termenul concursual, adresate Consiliului parohial din Col. Adea, Ven. Consiliu eparhial din Arad. Cu avizul protopopului se vor putea prezenta în Capela parohiei, pentru a servi, a cuvânta, a cânta, a-și arăta dexteritățile în cele rituale și a face cunoștință cu credincioșii, cu stricta observare a dispozițiilor din art. 33 al Regulamentului pentru parohii.

Colonia Adea, din ședința Consiliului parohial dela 28 Noembrie 1937.

În înțelegere cu: ss. Petru Marșieu, protopop.

Consiliul parohial

—□—

3-3